

До спеціалізованої вченої ради К 35.052.23
у Національному університеті
«Львівська політехніка»

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію
Незнайка Станіслава Володимировича

**«Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право**

Актуальність теми дисертаційного дослідження визначається кількома обставинами. *По-перше*, це суспільна небезпека умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства (далі – ЖКГ), зумовлена тим, що такі діяння порушують конституційне право на житло і нормальні умови проживання громадян, позбавляють їх звичних побутових умов, викликають загибель і травмування людей, заподіюють значну майнову шкоду власникам вказаних об'єктів тощо. *По-друге*, це належність багатьох аспектів кримінально-правової характеристики злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, до числа дискусійних (зокрема, момент закінчення злочину, особливості психічного ставлення до проміжних і похідних суспільно небезпечних наслідків, зміст останніх, співвідношення умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ із суміжними складами злочинів) і складність визначення перспектив досліджуваної кримінально-правової заборони. Доповнення КК України статтею 270-1, як відомо, викликало серед фахівців жваві дискусії (починаючи з питання про місцезнаходження вказаної заборони в системі Особливої частини і закінчуючи нюансами кваліфікації злочину, передбаченого цією статтею). *По-третє*, це необхідність наукового осмислення існуючого стану кримінально-правової боротьби з випадками умисного знищення або

пошкодження об'єктів ЖКГ, за якого спостерігається явна невідповідність між кількістю облікованих злочинів і кількістю злочинів, обвинувальні акти щодо яких направляються до суду, і, відповідно, розроблення аргументованих й адресованих як законодавцю, так і правозастосувачу рекомендацій щодо зміни ситуації на краще.

Не дивлячись на сумний (або, як толерантно висловлюється дисертант, близький до критичного) стан ЖКГ у сьогodнішній Україні, факт ухвалення Закону від 13 січня 2011 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в житлово-комунальному господарстві», на підставі якого в КК України з'явилась ст. 270-1, навряд чи може розцінюватись однозначно. З одного боку, певні резони для такого кроку в законодавця, вочевидь, були; з іншого, прийняття згаданого Закону не лише породило сумніви в оптимальності втіленого в ньому варіанту правового забезпечення охорони нормального функціонування об'єктів ЖКГ, а і дало підстави в черговий раз переконатись у сповідуваній вітчизняним парламентом гіперболізації ролі кримінального закону в розв'язанні соціально-економічних проблем сьогodення.

Достовірність та обґрунтованість переважної більшості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечується широтою і різноманітністю опрацьованої джерельної бази, критичним аналізом матеріалів правозастосовної практики, веденням коректної полеміки, вдалою і продуманою (загалом традиційною для монографічних робіт з Особливої частини кримінального права) логікою викладення матеріалу, яка дозволила автору виконати поставлені перед собою задачі (с. 7–8).

При написанні роботи С.В. Незнайко опрацював достатній (всього 252 джерела) масив різноманітної юридичної літератури (в тому числі англомовної), здійснив аналіз статистичної інформації, занурився (у зв'язку з чітко вираженою бланкетністю досліджуваної кримінально-правової заборони) в положення регулятивного законодавства (господарського,

цивільного, житлового, транспортного тощо), завдяки чому дисертація значною мірою набула міждисциплінарного характеру.

Про наукову сумлінність автора свідчить опрацювання відповідних законопроектів і супровідних матеріалів до них (причому не лише тих, які стосуються закону про кримінальну відповідальність) і навіть відгуків офіційних опонентів на кандидатську дисертацію Н.О. Сербіної «Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства» (К., 2015).

Ще один слушний прийом, який використаний дисертантом і який, на мою думку, може слугувати прикладом для наслідування для тих, хто пише кандидатські дисертації з кримінального права (з огляду на формальні обмеження до таких наукових кваліфікаційних робіт), – це висвітлення відповідного іноземного досвіду в основному тексті дисертації (підрозділ 1.2) у вигляді узагальнюючих положень. Конкретні положення кримінальних законів зарубіжних держав, присвячені відповідальності за діяння, подібні до злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, викладено як один із додатків до дисертації (Додаток А, с. 229–243).

Достатньою вважаю емпіричну базу дослідження (с. 9), яку, зокрема, становлять матеріали 15 кримінальних проваджень про умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, розглянутих судами України в період з 2011 р. по 2016 р., і статистичні дані МВС України та Генеральної прокуратури України щодо кількості зареєстрованих протягом 2011–2016 рр. злочинів, передбачених ст. 270-1 КК України.

Текст роботи містить певну кількість посилань на конкретні судові рішення, за допомогою яких вдало ілюструються законодавчі і теоретичні положення (зокрема, на с. 28–29, 99–100, 110–111, 112, 123–124, 177–178) та які досить явно демонструють вади чинної редакції ст. 270-1 КК України.

Свої міркування дисертант вдало підкріплює результатами оригінального опитування 127 правозастосувачів (з яких 18 – це судді, 44 – працівники прокуратури, 65 – слідчі ОВС), проведеного за спеціально

розробленою анкетною, і щодо якого зроблені належні пояснення (с. 9, 244–248).

Практичне значення одержаних результатів у законотворчій, правозастосовній, науково-дослідній діяльності і навчальному процесі достатньою мірою висвітлене в дисертації (с. 12–13), частково підтверджується наведеними в додатках актами впроваджень (с. 249, 250) і сумнівів не викликає.

Передусім практичне значення здобутих результатів полягає в можливості їх використання для вдосконалення закону України про кримінальну відповідальність. У висновках своєї роботи дисертант пропонує: вилучити з КК України статті 270-1, 292 та 360; наводить авторські редакції статей 194 і 194 КК України («Умисне знищення або пошкодження майна» і «Умисне знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення», відповідно); внести зміни до ч. 2 ст. 22 КК України, зумовлені доцільністю зниження віку, з якого має наставати кримінальна відповідність за певні посягання; уточнити примітку ст. 185 КК України; доповнити КУпАП статтею 150-1 «Умисне знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення» (с. 201–202). Ініційовані здобувачем законодавчі зміни відзначаються чіткістю, продуманістю, логічно впливають з тексту дисертації і, не дивлячись на наявність у пропонованих формулюваннях окремих дискусійних аспектів (про них йтиметься в критичній частині відгуку), однозначно в кращий бік відрізняються від чинних редакцій згаданих кримінально-правових норм.

Визначаючи **наукову новизну** дисертації С.В. Незнайка і, звичайно, порівнюючи її з дисертацією під такою ж назвою, захищеною Н.О. Сербіною в Національній академії внутрішніх справ 10 вересня 2015 р., хотів би зазначити, що в рецензованій дисертації знайшов втілення і належне обґрунтування концептуально інший (порівняно з роботою Н.О. Сербіної) підхід до розв'язання проблем кримінально-правової охорони суспільних відносин, які складаються в зв'язку з функціонуванням об'єктів ЖКГ. На

розробленою анкетною, і щодо якого зроблені належні пояснення (с. 9, 244–248).

Практичне значення одержаних результатів у законотворчій, правозастосовній, науково-дослідній діяльності і навчальному процесі достатньою мірою висвітлене в дисертації (с. 12–13), частково підтверджується наведеними в додатках актами впроваджень (с. 249, 250) і сумнівів не викликає.

Передусім практичне значення здобутих результатів полягає в можливості їх використання для вдосконалення закону України про кримінальну відповідальність. У висновках своєї роботи дисертант пропонує: вилучити з КК України статті 270-1, 292 та 360; наводить авторські редакції статей 194 і 194 КК України («Умисне знищення або пошкодження майна» і «Умисне знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення», відповідно); внести зміни до ч. 2 ст. 22 КК України, зумовлені доцільністю зниження віку, з якого має наставати кримінальна відповідність за певні посягання; уточнити примітку ст. 185 КК України; доповнити КУпАП статтею 150-1 «Умисне знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення» (с. 201–202). Ініційовані здобувачем законодавчі зміни відзначаються чіткістю, продуманістю, логічно впливають з тексту дисертації і, не дивлячись на наявність у пропонованих формулюваннях окремих дискусійних аспектів (про них йтиметься в критичній частині відгуку), однозначно в кращий бік відрізняються від чинних редакцій згаданих кримінально-правових норм.

Визначаючи **наукову новизну** дисертації С.В. Незнайка і, звичайно, порівнюючи її з дисертацією під такою ж назвою, захищеною Н.О. Сербіною в Національній академії внутрішніх справ 10 вересня 2015 р., хотів би зазначити, що в рецензованій дисертації знайшов втілення і належне обґрунтування концептуально інший (порівняно з роботою Н.О. Сербіної) підхід до розв'язання проблем кримінально-правової охорони суспільних відносин, які складаються в зв'язку з функціонуванням об'єктів ЖКГ. На

відміну від Н.О. Сербіної, дисертант доводить недоцільність виокремлення і подальшого існування самостійної кримінально-правової заборони, присвяченої умисному знищенню або пошкодженню об'єктів ЖКГ (навіть за умови перенесення її до розділу VI Особливої частини КК України «Злочини проти власності»), і водночас висуває, враховуючи однорідну антисуспільну спрямованість злочинів, передбачених статтями 194-1, 270-1, 292, 360 КК України, і відповідний іноземний досвід, ідею уніфікації законодавчого описання злочинних посягань на об'єкти життєзабезпечення.

До речі, у відгуках офіційних опонентів С.Я. Лихової і Є.В. Лащука на дисертацію Н.О. Сербіної як на одну з вад цієї роботи вказувалось на те, що її авторка не розглянула питання про можливість закріплення в КК України однієї статті з відповідними кваліфікуючими ознаками (зокрема, з тими, що наразі характеризують умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ), яка б встановлювала відповідальність за умисне знищення або пошкодження різноманітного майна.

Положення, які висуваються С.В. Незнайком на захист (с. 9–12), вдало і коректно (особливо порівняно зі здобутками попередниці) структуровані дисертантом відповідно до встановлених вимог, є новими або містять значну частку новизни.

Поділяю міркування здобувача про:

коло тих пов'язаних із тлумаченням і застосуванням ст. 270-1 КК України проблем, які не знайшли вирішення в наукових працях попередників (с. 6–7);

недостатнє теоретичне опрацювання поняття кримінально-правової характеристики злочину як однієї з фундаментальних категорій сучасного кримінального права (с. 14–16);

оцінку доповнення КК України статтею 270-1 як часткової і до того ж надмірної криміналізації (с. 17–18, 23, 45, 52), зв'язок цієї законодавчої новели з численними порушеннями принципів криміналізації діянь і

водночас необхідність кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин (с. 26–27);

доцільність запровадження адміністративної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення, яке не супроводжувалось настанням суспільно небезпечних наслідків, притаманних злочину (с. 35–36, 42, 129, 199);

юридичну спорідненість статей 194, 194-1, 270-1, 292, 360 КК, однорідність охоронюваних за їхньою допомогою суспільних відносин і зумовлену цим потребу в уніфікації умов настання кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів життєзабезпечення (с. 39, 66–69, 72–75, 125, 137, 197);

надуманість (штучність) виокремлення в дисертації Н.О. Сербіної підрозділу, в якому йдеться про історичний досвід регламентації кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ (с. 43–44);

необхідність уточнення назви розділу XVI Особливої частини КК України, присвяченого «комп'ютерним» злочинам (с. 64);

недоцільність існування в чинному КК України самостійної норми про відповідальність за пошкодження або руйнування окремих видів трубопровідного транспорту (с. 71–72);

помилковість розміщення досліджуваної кримінально-правової заборони в розділі IX Особливої частини КК України (с. 84, 137, 197);

перспективність передбачення відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів життєзабезпечення в зміненій ст. 194-1 КК України (с. 84–85), недоречність згадування в цій статті про мотиви вчинюваного злочину, а також необґрунтованість встановлення кримінальної відповідальності за зазначене діяння, вчинене через необережність (с. 164);

неправильність рішення законодавця не вказувати в примітці ст. 270-1 КК України на нежитловий фонд (с. 93–94, 138, 197) і водночас

безпідставність згадування в цьому разі про об'єкти благоустрою, мережі чи складові об'єктів ЖКГ (с. 96, 138);

матеріальну конструкцію складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України (с. 105–106), недоцільність збереження в цій статті (точніше в її заміні) вказівки на проміжні суспільно небезпечні наслідки (с. 121–125, 139, 198) і притаманну чинній редакції ст. 270-1 КК України довільність кількісних (вартісних) показників злочинності діяння (с. 132–133);

особливості причинного зв'язку при вчиненні умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ (с. 135–136);

доцільність зниження до 14 років віку, з якого наставатиме кримінальна відповідальність за кваліфіковані різновиди умисного знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення (с. 170, 199);

належність злочину, передбаченого ч. 1 (ч. 2) ст. 270-1 КК України, до злочинів зі складною формою вини, а злочину, описаного в ч. 3 ст. 270-1 КК України, – до злочинів з комбінованою формою вини (с. 159, 162, 170–171, 199–200);

необхідність вдосконалення законодавчого описання відповідних кваліфікуючих ознак (зокрема, за рахунок закріплення повторності однорідних злочинів, включення в перелік цих ознак вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб та уточнення суспільно небезпечних наслідків) (с. 177, 182, 189, 194, 200).

Разом з тим дисертаційне дослідження С.В. Незнайка не позбавлене **окремих вад і дискусійних положень**, а тому загальна позитивна оцінка дисертації не виключає деяких зауважень, які носять рекомендаційний характер і, сподіваюсь, будуть використані автором у подальших наукових дослідженнях.

1. Дисертант неодноразово і категорично заявляє, що в законодавця не було достатніх підстав і приводів для криміналізації такого діяння, як умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ (зокрема, с. 23, 52, 196).

Дозволю собі частково не погодитись з цим твердженням. Адже в Пояснювальній записці до проекту Закону України від 9 червня 2010 р. № 6505 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за окремі правопорушення в ЖКГ» можна прочитати, що останнім часом почастишали випадки травмування та загибелі громадян, пов'язані з умисним пошкодженням сторонніми особами об'єктів ЖКГ, у тому числі: крадіжки кришок люків і решіток інженерних мереж призводять до падіння людей в колодязі та оглядові камери; перебудова або пошкодження систем вентиляції та газодимоходів у жилих багатоквартирних будинках, обладнаних газовими водонагрівальними колонками і газовими котлами, призводить до отруєння мешканців квартир продуктами згоряння газу; крадіжки та пошкодження обладнання на системах протипожежної автоматики, пожежних гідрантів та димовидалення в багатьох жилих будинках підвищеної поверховості виводять ці системи з робочого стану, унеможливають своєчасне оповіщення мешканців та гасіння пожеж і становлять потенційну загрозу життю людей; пошкодження електрощитових у житлових будинках та на прибудинковій території стають причинами чисельних нещасних випадків травмування громадян; пошкодження та викрадення ліфтового обладнання стало причиною непоодиноких випадків травмування та загибелі громадян, що підвищує небезпеку проживання в житлових будинках; зберігання вибухонебезпечних речовин, газових балонів, тощо в житлових будинках спричинили вибухи, обвали конструкцій та людські жертви; пошкодження конструкцій багатоквартирних житлових будинків через самочинно виконувані роботи із перепланування та переобладнання квартир призводить до передчасного руйнування конструкцій, обвалів частин будинків і травмування їх мешканців, тощо.

Те, що при цьому в згаданому документі не містилось жодних статистичних даних, які б вказували на кількісні показники умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, свідчить лише про недостатню якість законопроектної роботи, але не про непоширеність відповідних фактів

у житті суспільства. До речі, сам здобувач визнає масштабність такого явища, як умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, яка є очевидною і для пересічних громадян (с. 31). Отже, приводи для криміналізації (а якщо бути точним, то ми повинні вести мову і про криміналізацію, і про диференціацію кримінальної відповідальності за діяння, які і раніше визнавались злочинними) поведінки, караної наразі за ст. 270-1 КК України, у законодавця були. Інша справа, наскільки успішно й адекватно вдалося втілити в законодавчу матерію ті ідеї, які стали збудувачем законодавчої активності в цьому разі.

2. Задекларувавши як мету свого дисертаційного дослідження комплексну кримінально-правову характеристику умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ (с. 7) і приєднавшись з питання про складові кримінально-правової характеристики злочину до позиції В.І. Борисова та О.О. Пащенко (с. 16), здобувач фактично самоусунувся від розгляду проблематики санкцій як досліджуваної ним заборони, так і статей КК України про відповідальність за «споріднені» посягання. Аналіз санкцій у дисертації обмежується декількома рядками, в яких критикуються санкції чинних редакцій статей 194 та 194-1 КК України. І це при визнанні дисертантом тієї обставини, що доповнення КК України статтею 270-1 відбулося з порушенням, зокрема, принципу співмірності санкцій та економії репресії (с. 40–42, 196).

За таких обставин не можуть не виникати сумніви в обґрунтованості санкцій, які містяться в авторських редакціях статей 194 і 194-1 КК України, адже належного обґрунтування цих пропозицій у роботі немає. У науці ж кримінального права вироблено низку правил побудови санкцій кримінально-правових норм, яких законодавцю слід неухильно дотримуватися для того, щоб забезпечити суд можливістю призначити винуватому законне, справедливе і достатнє покарання, досягнувши мети, визначеної в ч. 2 ст. 50 КК України. Перекоаний у тому, що, по-перше, наукова обґрунтованість побудови санкції кримінально-правової норми має

не менше значення, ніж правильне конструювання її диспозиції, і, по-друге, характер (вид та розмір) покарання за злочин є невід'ємною частиною його кримінально-правової характеристики.

З урахуванням сказаного вважаю, що дисертанту варто було дослідити (причому як у статиці, так і в динаміці) санкції статей 194, 194-1, 270-1, 292 і 360 КК України.

3. У процесі висвітлення теоретично-прикладних питань тлумачення, застосування і вдосконалення кримінально-правової заборони, присвяченої умисному знищенню або пошкодженню об'єктів ЖКГ, і «споріднених» з нею статей КК України, дисертант загалом компетентно і цікаво висловлюється з приводу фундаментальних проблем кримінального права – кримінально-правової характеристики злочину, вчення про криміналізацію, сучасного стану і перспектив взаємодії кримінально-правової науки і діяльності законодавця, приміток у кримінальному законі, кримінальної відповідальності організацій тощо. Водночас окремі такі висловлювання є дискусійними або принаймні незавершеними.

Так, розглядаючи проблему потерпілого від злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, здобувач обмежується некритичним відтворенням точки зору М. В. Сенаторова, згідно з якою потерпілим від злочину є соціальний суб'єкт (фізична чи юридична особа, держава, інше соціальне утворення або суспільство загалом), благу, праву чи інтересу якого завдається шкода або створюється загроза такої (с. 103). Між тим, проблема визначення кримінально-правового поняття потерпілого від злочину існує, і наукова позиція, протилежна викладеній точці зору, зводиться до того, що потерпілий від злочину – це факультативна ознака об'єкта злочину, що характеризує людину (фізичну особу), з приводу якої вчинюється злочин та (або) якій, відповідно до кримінально-правової норми, злочином завдається істотна шкода (чи створюється загроза її заподіяння). Якщо ж вважати потерпілим від злочину, наприклад, суспільство в цілому, то злочинів без потерпілого як ознаки об'єкта злочину просто не існуватиме. У літературі

наводяться й інші вагомі аргументи на користь того, що потерпілим у кримінально-правовому розумінні цього поняття виступає лише людина.

Найбільш обґрунтованою серед теорій причинного зв'язку здобувач називає теорію необхідного спричинення (с. 134). Причому внаслідок посилання на відповідне джерело (у списку використаних джерел під № 233 фігурує книга: Ярмыш Н. Н. Теоретические проблемы причинно-следственной связи в уголовном праве (философско-правовой анализ): моногр. / Н. Н. Ярмыш. – Харьков: Право, 2003. – 512 с.) складається враження, що Н.М. Ярмиш обстоює згадану теорію. Однак ця авторка, виступаючи прибічницею методу лінгвістичної інтуїції в кримінальному праві і, до речі, одним із численних критиків теорії необхідного спричинення, пише, що ні випадковість, ні необхідність для визначення причинного зв'язку як онтологічної категорії використовуватися не можуть. Адже одне з цих понять (випадковість) належить до процесу утворення самих причин, інше (необхідність) – слугує способом формування уявлень про причинність. Узагалі ж, з урахуванням складності (фундаментальності) проблеми причинного зв'язку в кримінальному праві і наявності серйозної критики на адресу теорії необхідного спричинення, дисертанту при висвітленні вказаної проблематики варто було бути більш виваженим, зробивши в тексті своєї роботи відповідні застереження.

Можна по-різному (у тому числі критично, як це робить здобувач) ставитись до запровадження українським законодавцем заходів кримінально-правового характеру до юридичних осіб, однак називати цей крок «таким, що суперечить і приписам Основного Закону України, і положенням чинного кримінального законодавства» (с. 145) я б не став. Річ у тім, що в КК України знайшла втілення така (компромісна) модель кримінально-правового реагування на протиправну поведінку юридичної особи, у межах якої суб'єктом злочину і кримінальної відповідальності продовжує визнаватись фізична особа, а до юридичної особи застосовуються заходи кримінально-правового характеру, що не є формою кримінальної відповідальності.

4. Один з альтернативних суспільно небезпечних наслідків основного складу злочину «умисне знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення» дисертант пропонує позначити як «тимчасове припинення отримання споживачами товарів та послуг, надання яких забезпечується за допомогою функціонування об'єктів, вказаних у примітці до цієї статті» (с. 127, 139, 202). Загалом вважаючи таку пропозицію слушною, водночас вважаю за доцільне звернути увагу на дві обставини.

По-перше, в сучасній правовій доктрині України немає єдності думок з питання про поняття споживача і, зокрема, щодо охоплення цим поняттям не лише фізичних осіб (тих, які придбавають, замовляють, використовують або мають намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника), а й юридичних осіб, а також щодо виокремлення поряд із «кінцевими» «виробничих» споживачів – суб'єктів господарювання, які споживають (використовують, купують) ті чи інші товари, роботи, послуги в процесі своєї господарської діяльності. Спираючись на положення чинного законодавства (закони України «Про захист прав споживачів», «Про житлово-комунальні послуги», «Про питну воду та питне водопостачання», «Про електроенергетику», «Про тепlopостачання», розпорядження Антимонопольного комітету України «Про затвердження Методики визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку» тощо), дослідники по-різному відповідають на зазначені питання. Закономірно постає питання, чи не буде за такої правової невизначеності вказівка на споживачів у диспозиції оновленої ст. 194-1 КК України безпідставно звужувати сферу застосування цієї кримінально-правової заборони (особливо з урахування імперативу «усі сумніви – на користь особи, діяння якої кваліфікується»)?

По-друге, аналізоване формулювання, хоч і вирішує певним чином проблему того, що кожен випадок умисного знищення або пошкодження об'єкта ЖКГ може бути визнаний злочинним, здатне викликати низку

непростих для вирішення на практиці питань, зокрема: чи слід кваліфікувати за ст. 194-1 КК України (в пропонованій дисертантом редакції) випадки, коли внаслідок дій винної особи надання відповідних послуг припиняється на дуже короткий строк (припинення водо-, тепло-, енергопостачання на декілька хвилин тощо)? Чи визнаватиметься злочинним умисне знищення або пошкодження об'єкта ЖКГ, яке призвело до припинення отримання відповідних товарів та послуг одним споживачем, але при цьому на тривалий час? Так, дисертант резонно згадує про можливість посилання на ч. 2 ст. 11 КК України (с. 127–128), проте з урахуванням оціночного характеру кримінально-правового поняття малозначності навряд чи таке посилання може вважатись задовільним вирішенням проблеми.

5. Дисертант обстоює положення про недоцільність вказівки в ч. 1 ст. 270-1 КК України (її заміниці) на такий вид суспільно небезпечних наслідків, як спричинення небезпеки для життя чи здоров'я людей, оскільки кожен випадок умисного знищення чи пошкодження об'єкта ЖКГ (як і будь-якого іншого об'єкта життєзабезпечення) має потенційну здатність викликати настання таких наслідків (с. 10, 28–29, 96, 115, 122, 128 та ін.). Стверджується, що така ознака об'єктивної сторони, як спричинення небезпеки для життя чи здоров'я людей, не спроможна виконувати роль «бар'єру» («фільтру»), який би залишив поза сферою дії кримінального закону більшість випадків умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ, рівень суспільної шкідливості яких є недостатнім для визнання їх злочинними (с. 31, 130, 198). У ч. 1 оновленої ст. 194-1 КК України замість зазначеного недієвого «фільтру» пропонується вказати «на такий простий та зрозумілий для всіх вид наслідків, як «заподіяння шкоди здоров'ю людини», як це і зроблено у всіх статтях (271–275), розміщених у розділі X Особливої частини КК України «Злочини проти безпеки виробництва» (с. 130, 202).

З приводу викладеного зауважу, що в частинах перших статей 272–275 КК України поряд із вказівкою на заподіяння шкоди здоров'ю потерпілого альтернативно передбачений і такий суспільно небезпечний наслідок, як

створення загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків (тобто йдеться про делікт створення небезпеки). Так що відповідний аргумент не переконує.

Теза здобувача про «простоту» і «зрозумілість для всіх» такого виду наслідків, як заподіяння шкоди здоров'ю людини, мною також сприймається критично, бо в юридичній літературі наводяться різні точки зору з питання про зміст цього кримінально-правового поняття (наприклад, щодо охоплення ним легкого тілесного ушкодження, що не спричинило короточасного розладу здоров'я або незначної втрати працездатності). Л.П. Брич доводить, що ситуацію з тлумаченням терміну «шкода здоров'ю людини» навряд чи можна однозначно вирішити на базі чинного законодавства; *de lege ferenda* суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди здоров'ю варто позначати вказівкою на конкретний вид, розмір шкоди, кількість потерпілих і форму вини. Термін «заподіяння шкоди здоров'ю людини» для позначення суспільно небезпечних наслідків придатний лише як узагальнююче поняття, зміст якого має бути законодавчо уточнений щодо кожного конкретного злочину.

На мій погляд, склад злочину «умисне знищення або пошкодження об'єкта життєзабезпечення» частково все ж може бути сконструйований як делікт поставлення в небезпеку. Такі делікти, за справедливим висловлюванням М.І. Панова, порушують стан захищеності, безпеки суспільних відносин, поставлених під охорону кримінального закону, порушують безпечні умови їх функціонування. Законодавець, криміналізуючи делікти поставлення в небезпеку, не обмежується в таких випадках вказівкою на порушення спеціальних правил із тим, щоб уникнути формального підходу при кримінально-правовій оцінці вказаних порушень без урахування ступеня небезпеки, створеної ними для охоронюваних законом суспільних відносин.

Та обставина, що відповідний «фільтр» не спрацьовує, свідчить не стільки про ваду чинної редакції ст. 270-1 КК України в певній її частині,

скільки про проблеми правозастосування, і не може слугувати вирішальним аргументом на користь повної відмови від конструкції делікту поставлення в небезпеку в розглядуваній ситуації. Тому більш перспективним вважаю шлях розроблення рекомендацій щодо застосування ст. 270-1 КК України (її заміника), які б орієнтували правозастосувача на те, що кримінально караними мають визнаватися лише ті прояви умисного знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ (життєзабезпечення), які створили реальну (а не потенційну) небезпеку для життя і здоров'я людей, яка не настала лише через певні обставини, що не залежали від волі винної особи.

6. Дисертація написана добірною українською мовою, читається легко і з цікавістю. Тим більше прикрою є наявність у тексті роботи деяких неточностей і мовних помилок, які слід неодмінно виправити при підготовці монографії за результатами захисту дисертації.

Так, фраза «... та обставина, що предметом проектованої норми (як і ст. 270-1 КК України) може виступати не лише чуже, а й своє майно» (с. 101) не бере до уваги того, що певне майно є предметом не кримінально-правової норми, а передбаченого нею злочину.

Викладаючи диспозицію ч. 1 ст. 270-1 КК України, дисертант неодноразово пише про створення загрози неможливості експлуатації або порушення нормального функціонування об'єктів ЖКГ (с. 116, 122, 123, 126, 135, 136 та ін.). Однак у чинній редакції цієї норми КК використовується дещо інше формулювання: «Умисне знищення або пошкодження об'єктів житлово-комунального господарства, якщо це призвело *або могло призвести* (курсив мій – О.Д.) до неможливості експлуатації, порушення нормального функціонування таких об'єктів (як бачимо, про «створення загрози» тут не йдеться).

На с. 28, 123, 167, 170 говориться про «корисні мотиви», «користь», «корисні потреби» (а треба про корисливі мотиви, спонукання тощо).

Ні малозначність, ні обмежену осудність немає достатніх підстав визнавати саме кримінально-правовими інститутами, як про це зазначає

дисертант (с. 128 і с. 147, відповідно).

Словосполучення «знижений вік кримінальної відповідальності» (с. 148, 149) не враховує того, що кримінальна відповідальність віку не має.

Посилання на підтвердження тези про вину як основну ознаку суб'єктивної сторони будь-якого складу злочину на ст. 62 Конституції України (с. 151) є хоч і зрозумілим (можна навіть сказати – традиційним), проте, на мою думку, недоречним з огляду невиправдану полісемію у вживанні в межах Конституції, КК і КПК України термінів «вина» і «винуватість». Зокрема, у ч. 1 ст. 62 Конституції України мова повинна йти про доведення в законному порядку не вини (зміст цього кримінально-правового поняття визначений у ст. 23 КК), а винуватості (Р.В. Вереша).

На с. 154 при розкритті суб'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, двічі використовується російнізм «відношення».

Зроблені зауваження і побажання стосуються дискусійних питань, не впливають на *високий науковий рівень дисертації*, не піддають сумніву основні наукові результати, отримані здобувачем.

Положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, повно викладені в 10 публікаціях, з яких: 5 – це статті, опубліковані в наукових фахових виданнях України, 1 – стаття в науковому виданні іноземної держави, 4 – тези виступів на науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації відображає зміст основних положень дисертації.

Отже, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також за оформленням дисертація відповідає вимогам, які встановлені в п. 9 і п. 11 Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567.

Таким чином, дисертація С.В. Незнайка «Кримінально-правова характеристика умисного знищення або пошкодження об'єктів житлово-

комунального господарства» є завершеною кваліфікаційною працею. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права, – на підставі з'ясування соціальної зумовленості встановлення кримінальної відповідальності за умисне знищення або пошкодження об'єктів ЖКГ та з урахуванням всебічного і глибокого аналізу складу злочину, передбаченого ст. 270-1 КК України, внесено змістовні пропозиції, спрямовані на вдосконалення КК України.

Автор дисертації – Незнайко Станіслав Володимирович – на основі публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

Офіційний опонент

завідувач кафедри кримінального права
та правосуддя
Запорізького національного університету,
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України

О.О. Дудоров

Підпис Дудорова О.О. засвідчую
д.ю.н., доцент
перший проректор
Запорізького національного університету

О.Г. Бондар